

Голові спеціалізованої вченої ради PhD 11051078
Донецького національного університету
імені Василя Стуса,
доктору юридичних наук, професору
Коваль Ірині Федорівні

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, доцента
Гарагонича Олександра Васильовича
на дисертацію Пашиніна Олександра Анатолійовича
на тему: «Правові форми реалізації права власності
у сфері господарювання», подану на здобуття ступеня
доктора філософії права в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Третій рік в Україні триває широкомасштабна агресія. Економіці доводиться пристосовуватися до діяльності в умовах війни. Ускладнення економічних відносин, трансформація способів ведення бізнесу, поява нових об'єктів господарських відносин, прискорення євроінтеграційних процесів в економіці вимагає перегляду підходів до реалізації права власності в сфері господарювання.

Розробки в юридичній науковій літературі, які існують нині, стосуються або загальних питань правового режиму майна у сфері господарських відносин, або правових титулів майна (насамперед, права господарського відання та права оперативного управління), або статусу окремих суб'єктів права власності, які здійснюють господарську діяльність. Більшість наукових досліджень щодо правових форм реалізації права власності у сфері господарювання проводилися до істотного оновлення господарського законодавства. Існуючі напрацювання з питань окресленої проблематики потребують актуалізації у зв'язку з розвитком суспільних відносин в Україні. Все це вимагає оновлення наукового підходу до проблеми правових форм реалізації права власності в сфері господарювання. Відтак є всі підстави стверджувати про актуальність теми дисертаційного дослідження.

Наукова новизна теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертації.

Серед найбільш значущих результатів новизни дослідження можна відзначити розробку концепції правових форм реалізації права власності в сфері господарювання, яка визначає внутрішній зміст і зовнішній вираз засновницьких, організаційно-управлінських та розпоряджувальних правомочностей власника; охоплює питання використання і вибуття майна з власності для забезпечення повноти прав власника й надання їм юридичного значення в процесі господарської діяльності; передбачає поділ правових форм на: 1) заснування господарської організації або організації господарської діяльності в інших організаційно-правових формах; 2) користування і розпорядження майном під час провадження господарської діяльності задля отримання (вилучення) цінності з нього; 3) укладання договору щодо передання майна у власність або користування, або щодо забезпечення виконання господарських зобов'язань; враховує синергетичну роль правових форм у взаємодії між суб'єктивним правом власності та правовим режимом майна (с. 24-25, 95-96).

Вдалим є авторське визначення поняття реалізації права власності у сфері господарювання як гарантованого законом здійснення учасником господарських відносин правомочностей власника щодо належних йому сукупності речей та інших цінностей, що можуть використовуватися, використовуються або виробляються в господарській діяльності, яке знаходить вираз у відповідних правових формах з метою задоволення інтересу власника у досягненні економічної та/або соціальної мети господарювання (с. 24, 50).

Цінним для науки господарського права і з точки зору розвитку господарського законодавства є висновок дисертанта про те, що здійснення засновницьких повноважень власника майна на відміну від організаційно-управлінських повноважень знаходиться поза межами організаційно-господарських правовідносин і зобов'язань (с. 114-115).

До найбільш вагомих елементів наукової новизни також можна віднести положення щодо:

сутності договору як правової форми реалізації права власності шляхом обґрунтування його дуальної природи, зокрема визначення змісту здійснення власником правомочності розпорядження майном та забезпечення дотримання встановленого або дозволеного законом зовнішнього виразу дій власника (с. 26);

гарантій реалізації права власності у сфері господарювання з виокремленням таких їх видів: 1) непорушність права власності; 2) здійснення правомочностей власника на свій розсуд, у власних інтересах та з власною метою; 3) забезпечення рівних умов здійснення права власності; 4) захист права власності (с. 94-95);

правової природи застави з уточненням, що передання майна в заставу виступає договірною формою реалізації права власності у сфері господарювання, яка опосередковує здійснення правомочності розпорядження майном шляхом відчуження з відкладальною умовою, та пропозицією поширення на договори застави режиму значного правочину (с. 208-209, 215-216);

публічно-приватного партнерства у відносинах власності з конкретизацією, що це форма співробітництва публічних і приватних власників, яка має економічний зміст, оскільки базується на об'єднанні майнових та інших ресурсів, спільних інтересах і взаємовигідних умовах, та правову форму господарського договору, та узагальненням юридично значимих характеристик ППП як договірної форми реалізації права власності у сфері господарювання (с. 198-199).

Дисертант доходить також низки інших висновків, які характеризуються науковою новизною. Загалом розроблені дисертантом наукові положення, що містять наукову новизну, є важливими як для правової науки, так і для їх практичного застосування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дослідженні теоретичні висновки та пропозиції заповнюють прогалину у правовій науці щодо ... і можуть бути використані для вдосконалення господарського законодавства. Положення дисертації можуть застосовуватись у навчальному процесі, зокрема використовуватися при викладанні навчальних дисциплін «Господарське право», «Правовий режим майна суб'єктів господарювання» та ін. Дискусійні дисертаційні положення та висновки можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень. Наведені в дисертаційній роботі узагальнення і рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів господарських відносин.

Не можна не відзначити також високий ступінь конкретизації пропозицій дисертанта щодо удосконалення відповідного законодавства України, які систематизовані у вигляді проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського кодексу України та інших законів України щодо удосконалення правового регулювання реалізації права власності у сфері господарювання» (Додаток А), а також методичних рекомендацій щодо реалізації права власності у сфері господарювання (Додаток Б).

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності та новизни.

Аналіз положень, пропозицій та висновків запропонованої на розгляд дисертації О.А. Пашиніна на тему «Правові форми реалізації права власності у сфері господарювання» дозволяє визнати їх достатню обґрунтованість та достовірний характер, наявність як у самому предметі та завданнях роботи, так і в отриманих результатах належного рівня наукової новизни.

У роботі автором поставлено мету обґрунтування нових та доопрацювання існуючих науково-теоретичних положень щодо правових форм реалізації права власності у сфері господарювання і розроблення напрямів удосконалення законодавчого регулювання відносин у цій сфері. Відповідно до мети роботи поставлено завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження. Структура роботи, яка складається із вступу, трьох розділів, що

поєднують дев'ять підрозділів, висновків, цілком дозволила вирішити усі завдання, поставлені перед собою дисертантом.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, побудовані на чіткій аргументації, містять детальні обґрунтування, базуються на досвіді, накопиченому в Україні та зарубіжних країнах, ґрунтовному аналізі фундаментальних досліджень вітчизняних та іноземних вчених, судовій практиці та правовій роботі суб'єктів господарювання

Робота містить як теоретичні положення, так і практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання реалізації права власності у сфері господарювання, аналіз найважливіших правових проблем у цій царині та підкріплені змістовними висновками щодо напрямів їх науково-обґрунтованого вирішення. В дисертації також сформульовані пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, у т. ч. всеукраїнських та міжнародних.

Повнота викладу наукових положень та основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Наукові положення та основні результати дисертації підтверджуються і повною мірою відображаються у наукових публікаціях дисертанта, характеризуються активною апробацією результатів дослідження у тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Зокрема, за темою дисертації відповідно до її змісту основні положення викладені в 11 наукових працях, зокрема у 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, та у 6 публікаціях за матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення дисертаційного дослідження та наукових публікацій фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Відзначаючи в цілому досить високий науковий рівень дослідження, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем під час прилюдного захисту.

1. На с. 162 дисертант робить висновок про те, що правовий статус засновників та учасників в аспекті реалізації права власності не має істотних відмінностей, проте особливості статусу засновника полягають у тому, що він має первісне право на визначення розмірів *статутного капіталу* і часток у ньому, конкретизацію вимог до формування *статутного капіталу*, та обов'язок внести майно як вклад до *статутного капіталу* господарської організації. Вбачається, що зміст первісного права засновників в контексті реалізації права власності має бути уточнено.

Дисертант зазначає, що реалізація засновником права власності стосується господарських організацій, в яких формується тільки статутний капітал. Натомість при заснуванні окремих господарських організацій створення майнової основи їх правосуб'єктності відбувається шляхом формування не статутного капіталу, а *пайового фонду* (виробничі кооперативи, колективні сільськогосподарські підприємства, обслуговуючі кооперативи та ін.) або *складеного капіталу* (повні товариства, командитні товариства, фермерські господарства).

2. Потребує уточнення позиція дисертанта щодо обмежуючого впливу судової практики, якою учасник товариства фактично позбавляється можливості оскаржити правочин, учинений з порушенням порядку надання згоди на його вчинення.

На с. 183 дисертації зазначається що такий обмежуючий вплив здійснюється шляхом *позбавлення учасників* можливості прийняття управлінського рішення щодо майна товариства на загальних зборах товариства.

Натомість у вступі (с. 28), висновках до розділу 3 (с. 214-215), висновках (с. 221) обмежуючий вплив судової практики стосується вже усунення загальних зборів товариства від прийняття управлінського рішення щодо майна товариства.

У зв'язку з цим виникає запитання у чому саме полягає обмежуючий вплив судової практики: в «позбавленні учасників» чи в «усуненні загальних зборів товариства» від прийняття управлінського рішення щодо майна товариства. При відповіді на це запитання варто враховувати таке.

По-перше, загальні збори учасників, як орган корпоративного управління, є частиною товариства, а не самостійним суб'єктом господарського права. Дії органів слід розуміти як дії самої господарської організації, а самі органи – як встановлену законом юридичну фікцію, покликану впорядкувати внутрішню структуру юридичної особи, закріпити за тією чи іншою її частиною певні повноваження (компетенцію). Виражаючи волю юридичної особи і представляючи її інтереси у відносинах з іншими особами, орган не стає безпосереднім учасником таких правовідносин, не визнається самостійним суб'єктом права. Тобто загальні збори учасників не можуть діяти поза господарським товариством або поряд з ним. Як наслідок, загальні збори учасників не мають власних суб'єктивних прав та обов'язків, а діють тільки в рамках повноважень, якими їх наділило товариство.

По-друге, відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 137 Господарського процесуального кодексу України не допускається забезпечення позову у спорах, що виникають з корпоративних відносин, шляхом заборони проводити загальні збори акціонерів або учасників господарського товариства та приймати ними рішення, крім заборони приймати конкретні визначені судом рішення, які прямо стосуються предмета спору.

3. Робота могла б виграти, якби автором було приділено більше уваги питанням впливу декодифікації господарського законодавства на правові форми реалізації права власності в сфері господарювання. У дисертації

дослідження цієї проблематики обмежалося тільки згадками про Проект закону України про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період № 6013 від 09 вересня 2021 р. у контексті недостатньої визначеності правового статусу приватного підприємства (с. 130-131), та збереження права власника на управління підприємством (с. 144).

З цього приводу цікаво було б почути думку дисертанта щодо докорінної зміни системи правових титулів майна суб'єктів господарювання, яка пропонується ініціаторами декодифікації господарського законодавства. В першу чергу мова йде про відмову від права господарського відання і права оперативного управління.

4. Не знайшли достатнього висвітлення «гострі» питання щодо правових форм реалізації у сфері господарювання права власності на активи осіб, які підтримують збройну агресію росії. З травня 2022 року Законом України «Про санкції» передбачено можливість конфіскації активів підсанкційних осіб. У зв'язку з цим перед правовою наукою постали завдання вирішення низки проблем, пов'язаних з реалізацією права власності на такі активи, а саме: вдосконалення механізму блокування активів підсанкційних осіб; ідентифікації та блокування активів, якими підсанкційна особа не володіє, але може розпоряджатися; затягування урядом прийняття рішень про передачу конфіскованих активів в управління державним органам або суб'єктам господарювання; визначення способу управління конфіскованими активами; недоступності великої частини інформації, зокрема фінансової, про активи після їх передачі в управління та ін.

Викладені зауваження у більшості своїй мають дискусійний характер, спрямовані на подальше дослідження поставленої проблеми і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації О.А. Пашиніна.

Загальний висновок по дисертації.

Дисертаційна робота Пашиніна Олександра Анатолійовича є самостійною завершеною науковою працею. Дослідження проведене на

високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, усі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. Дисертація пройшла належну апробацію.

За своїм змістом і спрямованістю дисертаційне дослідження О.А. Пашинін відповідає обраній ним спеціальності 081 «Право».

Викладене вище дозволяє дійти висновку, що за своїм змістом і науковою новизною дисертація Пашиніна Олександра Анатолійовича на тему: «Правові форми реалізації права власності у сфері господарювання» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор, Пашинін Олександр Анатолійович, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри економічного права
та економічного судочинства

Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,

доктор юридичних наук, доцент

Олександр ГАРАГОНІЧ